

Nr 88.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet; given Stockholms slott den 15 februari 1935.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

Förslag

till

Lag

om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Är någon för tillvaratagande i utlandet av rätt till arv, försäkring, pension eller skadestånd eller av annan honom tillkommande rättighet i behov att få viss uppgift med ed bekräftad, vare sig av honom själv eller av annan, må sådan ed upptagas av allmän underrätt eller å landet av domaren och i stad av den utav rådstuvurättens lagfarna befattningshavare, som rätten därtill utsett.

2 §.

Ej må ed avläggas av den som icke fyllt femton år, eller av den som saknar förståndets fulla bruk, eller av den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott, eller av den som på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmäles i 2 kap. 19 § strafflagen.

3 §.

I fråga om upptagande av ed skall gälla vad svensk lag därom föreskriver.

Framställes begäran att vid edens avläggande skola användas andra ordalag än i svensk lag äro stadgade eller att eljest vid edens upptagande skall förfaras annorledes än svensk lag föreskriver, eller att expedition i ärendet skall utfärdas i annan form än som är föreskriven eller vanlig här i riket, pröve rätten eller den som eljest handlägger ärendet, huruvida det må ske.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 januari 1935.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, fråga om lagstiftning angående *upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet.*

Föredraganden anför:

»För svenska emigranters anförvanter i hemlandet yppar sig ej sällan behov av rättshjälp för att de skola kunna bevaka sina av skyldskapen härflytande rättsanspråk i emigrantländerna, exempelvis rätt till arv, pension, understöd och dylikt. Till belysning av omfattningen och betydelsen av de intressen varom här är fråga må nämnas, att enbart antalet av de arvsärenden som årligen handläggas å utrikesdepartementets arvsbyrå uppgår till närmare ett tusental, samt att beloppet av de arvsmedel som under de senaste tio åren genom byråns förmedling redovisats till personer här i riket utgjort i runt tal 32 miljoner kronor. Av dessa ärenden torde ej mindre än 80 å 90 procent härröra från Amerikas förenta stater och länder tillhörande det brittiska väldet.

Den dominerande roll länderna med engelsk-amerikansk lagstiftning spela i förevarande hänseende förtjänar särskild uppmärksamhet. Enligt rättsuppfattningen i dessa länder tillerkännas nämligen av offentlig svensk myndighet utfärdade intyg, vilka upprättats enligt svensk lag och godtagas såsom fullt bevis av våra myndigheter, i många fall intet som helst bevisvärde. Allmänt kräves där för att en uppgift skall vinna rättsligt beaktande, att dess riktighet *edfästes* antingen genom vittnesförhör, s. k. deposition — därvid även parten eller sakägaren själv har möjlighet eller skyldighet att avgiva utsaga på ed under det ansvar som därav följer — eller ock medelst upprättande av en edsvuren handling, s. k. affidavit. Detta är fallet ej blott i mål och ärenden, som handläggas vid domstol, utan även i fråga om allehanda i det dagliga livet förekommande angelägenheter, såsom bestyrkande av namnunderskrifter på fullmakter och köpebrev, styrkande av civilstånd, myndighet m. m. I vanliga arvsärenden godtagas visserligen i allmänhet de släktutredningar som verkställas av vårt prästerskap, men ej sällan erfordras därjämte edsvurna

intyg av arvingarna själva eller andra personer för styrkande av de förras identitet eller för fyllande av brister i utredningen exempelvis till följd av att kyrkoböckerna gått förlorade. Framställes anspråk å skadestånd på grund av att en anförvant omkommit genom olycksfall, måste mången gång skyldskapen styrkas genom intyg som utfärdats och beedigats av sökanden själv eller med hans förhållanden bekanta personer. Stundom fordras att skadeståndstagaren å bestämda tider företer beedigat intyg om att han ännu är vid liv och, vad angår änka efter förolyckad, att hon ej ingått nytt äktenskap. Då en arbetare avlidit till följd av olycksfall och anförvant söker olycksfallsersättning, kräves ofta att sökanden och andra personer med ed bekräfta, att den döde bidragit till sökandens uppehälle och att denne är i behov av understöd. Även i ärenden angående soldatpension, soldatgratifikation och krigsriskförsäkring för soldater ifrågakommer ej sällan ett dylikt hörande på ed av sakägare och vittnen.

Vid sidan av nu anmärkta förhållanden må nämnas, att jämväl inom bank- och affärsvärlden under senare år lär ha framträtt ökat behov att kunna avgiva uppgifter å ed eller edfästa fordringsanspråk, avsedda att göras gällande i England och Förenta staterna.

Den vidsträckt användning avgivandet av edliga förklaringar sålunda erhållit i vissa länder har föranlett, att allmänheten där beretts möjlighet att fullgöra sådan edgång utan större omgång eller kostnad. Ej blott domstolsledamöter och vissa tjänstemän utan även talrika särskilt auktoriserade personer, s. k. notary publics, äga upptaga ed. Å andra sidan kräva särskilt de amerikanska myndigheterna ett noggrant iakttagande av de speciella och mycket varierande föreskrifter av teknisk art, som landets lagar uppställa för dessa ärenden. En ringa avvikelse från gällande bestämmelser beträffande exempelvis ett intygs formella avfattning har föranlett dess underkännande såsom bevismedel.

De förhållanden för vilka i det föregående redogjorts sakna väsentligen motsvarighet i vårt land, och de möjligheter till bevisupptagning i överensstämmelse med den engelsk-amerikanska rättens regler, som föreligga enligt svensk lag, äro ganska begränsade. Visserligen lærer med stöd av stadgandet i 17 kap. 23 § rättegångsbalken angående vittnesförhör 'till framtida säkerhet' i vissa fall kunna vid svensk domstol anordnas förhör i syfte att få till stånd edlig förklaring, avsedd att användas i ett utomlands handlagt rättsärende. I fråga om lagrummets räckvidd i detta hänseende synas emellertid delade meningar råda, och i allt fall kan tydligen sådant förhör anställas endast med vittne under iakttagande av den svenska rättegångsordningens föreskrifter angående vittnesbevisning. Oavsett att stadgandet alltså ej bereder möjlighet till edligt förhör med sakägaren själv eller med sådana av honom åberopade personer vilka enligt svensk lag äro jäviga att vittna, synes dess praktiska värde ur nu förevarande synpunkt minskas jämväl därav att det lærer bero på förhørsledarens bedömande i vad mån han anser sig böra vid förrättningen följa det ej sällan detaljerade frågeformulär, som i ärenden av denna art pläga överlämnas till ledning vid förhöret. Lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt

utländsk domstol möjliggör väl vittnesförhör under former som avvika från vad svensk rätt därom föreskriver liksom även ett fritt partsförhör under ed. Men till följd av att för denna lags tillämpning förutsattes en — regelmässigt på diplomatisk väg överlämnad — framställning från vederbörande judiciella myndighet i utlandet, är jämväl dess betydelse för det föreliggande spörsmålet ringa. De ärenden varom här är fråga äro nämligen ofta ej föremål för domstols behandling, vartill kommer att lagstiftningen i flertalet amerikanska stater ej torde tillåta framställningar om handräckning i den ordning 1899 års lag stadgar. — Erinras bör i detta sammanhang slutligen om den befogenhet vissa främmande länders konsulära myndigheter äga att upptaga bevis på begäran av judiciell myndighet i det främmande landet. Anlitandet av vederbörande utländske konsul för anordnande av bevisning är emellertid i nu åsyftade fall mången gång uteslutet på grund av de därmed förbundna kostnaderna eller andra praktiska svårigheter.

I fall då ingen av de nu nämnda utvägarna visat sig framkomlig har vederbörande sakägare eller domstol i utlandet plägat hänvända sig direkt till häradshövding eller ledamot av rådhusrätt här i landet, stundom till notarius publicus eller landsfiskal med hemställan om vittnesförhör. Saknaden av uttryckliga bestämmelser i ämnet torde emellertid ha föranlett åtminstone flertalet häradshövdingar och notarii publici att ifrågasätta ej blott sin skyldighet utan även sin befogenhet att företaga den begärda förrättningen. Anmärkas må, att detta spörsmål jämväl varit föremål för justitieombudsmannens uppmärksamhet.¹

I våra grannländer ha förhållanden, liknande dem som i det föregående berörts, gjort sig mer eller mindre starkt gällande samt även i vissa fall givit anledning till åtgärder från statsmakternas sida.

Sålunda har i *Finland*, vars processordning närmast överensstämmer med den svenska, på förslag av en särskilt tillsatt kommitté för ordnande av emigranternas rättsförhållanden antagits en lag av den 8 januari 1927 om bevisning för bevakande av rätt i utlandet. Denna lag är av i huvudsak följande innehåll. Den som har att bevaka viss rättighet i utlandet må, om han enligt finsk lag kan avlägga ed, vid allmän underrätt avgiva och med ed bekräfta utsaga eller uppgift, som för styrkande av sådan rättighet kan vara av nöden. Anhåller någon att få avhöra vittne för styrkande av rättighet i utlandet, må förhör beviljas oberoende av huruvida rättegång är anhängig eller icke. Ifrågavarande ärende må handläggas å urtima ting ävensom, där ej rättegångsdag är, av domstols ordförande. Det åligger domstols ordförande, viss befattningshavare i utrikesministeriet samt kronofogde, länsman, stadsfogde och notarius publicus att på begäran bekräfta riktigheten av namnteckningar samt skriftliga bevis och andra handlingar, som erfordras för nyss angivna ändamål; önskar den vars namnteckning eller underskrivna vittnesmål eller handling bestyrkes avgiva edlig bekräftelse därav, äger domstol eller dess ordförande taga eden på sätt förut sagts. Annat jäv än sådant som enligt

¹ Jfr J. O:s ämbetsberättelse 1922 s. 200.

finsk lag icke kan eftergivnas må ej utgöra hinder för avhörande av vittne på ed. Framställes begäran, att vid eds avläggande skola användas andra ordalag än i finsk lag äro stadgade eller att därvid eljest skall förfaras annorledes än finsk lag föreskriver, och är den som skall avlägga eden villig att sålunda fullgöra den, må sådan begäran ej utan giltigt skäl avslås. Har begäran gjorts, att expedition över edgång, förhör eller annan förrättning skall uppsättas i viss form eller på visst sätt bestyrkas, skall den begäran bifallas, såframt förfarandet ej strider mot finsk lagstiftning. Då i lagen nämnd förrättning icke äger rum inför rätta, bör den verkställas i närvaro av ojävigt vittne, som jämte myndigheten skall underskriva av denna utfärdad expedition.

Även i *Norge* ha tidigare på grund av de där gällande processuella reglerna vissa svårigheter yppat sig för norska medborgare att få utfärdade sådana beedigade handlingar som varit erforderliga för bevakande av rättigheter i utlandet. Genom lag den 17 juli 1925 har därför notarius publicus — i allmänhet vederbörande sorenskriver på landet och byfoged i stad — bemyndigats att upptaga ed eller försäkran på heder och samvete, då sådant kräves för tillvaratagande av intressen i utlandet. Anmärkas må, att enligt en författning av år 1931 även lensmann äger inom sitt distrikt såsom notarius publicus bekräfta riktigheten av underskrifter på handlingar, utfärda 'leveattester' och i samband därmed upptaga ed eller försäkran i fall som nyss nämnts.

För *Danmarks* vidkommande lärer till följd av landets jämförelsevis ringa utsträckning anlitan det av vederbörande främmande lands konsulära myndigheter anses erbjuda tillräckliga möjligheter till bevisupptagning av förevarande slag. Såsom allmän regel gäller eljest beträffande upptagning av bevis som skola användas i tvistemål i utlandet, att rättegångslagens bestämmelser om vittnesförhör skola tillämpas; framställes begäran om iakttagande av särskild form eller särskilt förfarande, skall detta emellertid såvitt möjligt ske, om det ej måste anses otillåtligt efter därom gällande lagbestämmelser.

Då vad förut anförts synts ådagalägga behov av lagstiftningsåtgärder jämväl i vårt land på förevarande område, har frågan om sådana åtgärder upptagits till övervägande inom justitiedepartementet samt där utarbetats en promemoria i ämnet jämte *utkast till lag* om upptagande av bevis för bevakande av rättighet i utlandet.

Enligt lagutkastet skulle, därest för styrkande av rättighet inför utländsk myndighet erfordrades att någon med ed bekräftade uppgift eller bestyrkte riktigheten av namnunderskrift eller innehållet i skriftlig handling eller eljest avgåve utsaga under ed, på begäran av den vars rätt vore i fråga sådan edgång kunna äga rum vid allmän underrätt eller, då rätten ej sutte, inför ordföranden eller annan lagfaren ledamot (1 §). Edgång skulle ej få fullgöras av någon, mot vilken funnes jäv som icke kunde eftergivnas (2 §). Framställdes begäran, att vid eds avläggande skulle användas andra ordalag än i lag vore stadgade eller att därvid eljest skulle förfaras annorledes än lag före-

skreve, skulle rätten eller den ledamot som handlade ärendet pröva, huruvida det finge ske (3 § första stycket). Hemställdes eljest, att visst förfarande skulle iakttagas vid verkställande av äskad åtgärd eller att expedition skulle utfärdas i viss form eller bestyrkas på visst sätt, skulle den begäran efterkommas, om det ej vore i lag förbjudet (3 § andra stycket). Slutligen förklarades, att genom den ifrågasatta nya lagen ej gjordes ändring i vad 17 kap. 23 § rättegångsbalken för där avsett fall föreskreve (4 §).

Över lagutkastet och promemorian ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av processlagberedningen ävensom av styrelserna för föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare och Sveriges advokatsamfund.

Såväl processlagberedningen som de hörda sammanslutningarna ha i sina utlåtanden understrukt behovet av lagstiftningsåtgärder i departementsförslagets syfte samt jämväl lämnat förslaget huvudgrunder utan anmärkning. *Processlagberedningen* anför härutinnan:

Såsom i promemorian framhållits, torde då någon har att i utlandet bevaka rättighet ej sällan behov föreligga att en av honom eller annan lämnad uppgift kan här i riket edfästas. En lagstiftning i det uti promemorian angivna syftet torde ur denna synpunkt vara önskvärd. Det kan emellertid ej förbises att ett tillgodoseende av detta behov torde komma att medföra användning av ed i en utsträckning, som för svensk uppfattning är ganska främmande. Med hänsyn till de intressen, varom här är fråga, torde emellertid dessa betänkligheter icke böra tilläggas avgörande betydelse. — Mot det föreslagna förfarandet kan visserligen anmärkas, att det icke erbjuder samma säkerhet som de förfaranden, vilka regleras i 1899 års lag om handräckning åt utländsk domstol och 17 kap. 23 § rättegångsbalken. Då emellertid den nu ifrågasatta lagstiftningen avser i första hand att tillgodose de huvudsakligen formella krav på edfästande, som uppställas i vissa främmande rättsordningar, och icke såsom nyssnämnda bestämmelser att möjliggöra egentlig bevisupptagning för en anhängiggjord eller förestående rättegång, torde ur nämnda synpunkt intet vara att erinra mot lagutkastet.

Styrelsen för *Sveriges advokatsamfund* har anført:

Styrelsen, som i detta sammanhang icke anser sig böra ingå på den principiella frågan om edsinstitutets användning bör utsträckas eller begränsas, vill dock fästa uppmärksamheten på att förslaget medgiver en så utsträckt användning av partseden att — i motsats till nuvarande svensk rätt — den som gör ett rättsanspråk gällande får möjlighet att styrka detta med ed. Lagen den 6 mars 1899 om handräckning åt utländsk domstol medgiver visserligen redan ett liknande undantag från den nyss åsyftade huvudregeln i R. B. 17:34. Det föreligger dock flera olikheter mellan detta undantag och det nu föreslagna. Edsinstitutet enligt 1899 års handräckningslag kommer t. ex. till användning endast efter begäran av utländsk domstol, vilken kan antagas åtminstone i princip tillse, att samtliga av ärendet berörda personers intressen bliva tillgodosedda — i regel genom en kontradiktorisk förhandling. Det föreslagna edsinstitutet skall däremot tillämpas på begäran av den enskilde rättssökanden och utan att någon som helst garanti finnes för att av ärendet eljest berörda personer i förväg få kännedom om detta måhända ofta avgörande rättsfaktum. — Styrelsen förbiser icke, att det tillkommer vederbörande utländska stats myndigheter att i sista hand enligt där gällande lag pröva värdet av en sådan ed. Styrelsen har emellertid velat rikta uppmärksamheten på den i själva verket mycket betydelsefulla nyhet inom svenskt rätts-

liv, som den föreslagna lagen innebär. De praktiska intressen, som tala för lagstiftningens genomförande, torde emellertid vara så stora, att det måste anses välbetänkt att lagstiftningen genomföres.

Beträffande förslagets närmare utformning ha en del erinringar framställts i utlåtandena.

Processlagberedningen har ansett, att den ifrågasatta lagens nyss angivna, mera begränsade syfte borde komma till tydligare uttryck i lagtexten genom viss omredigering av rubriken och 1 §, ävensom anmärkt att, när behov av edgång jämväl torde föreligga i vissa fall då bevakande av rättighet icke skulle ske inför myndighet — såsom då edfästande av viss uppgift krävdes för utfående av fordran hos utländskt penninginstitut — den föreslagna lagen syntes böra, på sätt som skett i den finska lagen, avse rättighets bevakande ej allenast inför utländsk myndighet utan jämväl eljest i utlandet. Framhållits har vidare, att då rättegångsbalkens bestämmelser om sättet för edgång icke utan särskilt stadgande syntes vara tillämpliga å det föreslagna förfarandet, i 3 § borde såsom ett första stycke intagas bestämmelse att i fråga om fullgörande av edgång skulle gälla vad svensk lag föreskreve. Beredningen har ock ansett förslagets 4 §, såsom onödig och i viss mån missvisande, böra utgå.

Styrelsen för *föreningen Sveriges stadsdomare* har uttalat den uppfattningen, att i stad edgång borde få äga rum endast vid allmän underrätt. Enligt styrelsens mening kunde i brådskande fall rådhusrätt för ändamålet sammanträda till extra session och vore det även för protokollföringen nödvändigt att det klart framginge, att ärenden av ifrågavarande slag skulle intagas i domboken; därest ordföranden eller annan lagfaren ledamot skulle tillerkännas befogenhet att upptaga och handlägga sådana ärenden, måste bestämmelser meddelas angående protokolleringen. Kravet på att edgång skulle fullgöras vid allmän underrätt syntes styrelsen näppeligen kunna eftergivnas med hänsyn särskilt till bestämmelserna om mened. Med de i 13 kap. 1 § strafflagen stadgade förutsättningarna för ådömande av straff för sådant brott syntes den nu ifrågasatta edgången icke lämpligen kunna ske inför vilken lagfaren domstolsledamot som helst. På nu angivna grunder har styrelsen hemställt om förslagets omarbetande till nära överensstämmelse med det förfarande varom funnes stadgat i 1899 års lag om handräckning åt utländsk domstol.

Jämväl styrelsen för *Sveriges advokatsamfund* har funnit det tveivelaktigt, huruvida bestämmelserna om straff för mened bleve tillämpliga å oriktig utsaga vid förhör enligt departementsförslaget. Styrelsen har vidare uttalat att, med hänsyn därtill att förslaget gäve viss prövningsrätt åt den myndighet inför vilken eden skulle avläggas, det kunde ifrågasättas om icke den rättssökande uttryckligen borde tillerkännas klagorätt mot myndighetens beslut även för det fall, att denna myndighet bestode av en enskild domstolsledamot. Slutligen har styrelsen uttalat sig för upptagande i den nya lagen av en bestämmelse angående förfarandet vid parts hörande på ed av huvudsakligen samma innehåll som 7 § i 1899 års handräckningslag.

Vissa ytterligare detaljanmärkningar mot det remitterade utkastet torde få beröras i annat sammanhang.

Såsom av den föregående redogörelsen framgår har i länder med engelsk-amerikansk lagstiftning — dit de egentliga emigrantländerna höra — beedigande av uppgifter, vilka erfordras för tillvaratagande av rättsliga intressen, kommit till användning i en utsträckning som är okänd för svenskt rättsliv. Sålunda bestyrkas där namnunderskrifter på legala handlingar i stor omfattning medelst edlig försäkran av vittnen. Vidare kräva i nämnda länder ej blott domstolar och andra myndigheter utan även enskilda inrättningar av olika slag, såsom försäkringsanstalter och penninginstitut, regelmässigt av den som vill göra en rättighet gällande, att han själv beedigar eller låter andra personer med ed bekräfta riktigheten av de faktiska uppgifter som åberopas för ändamålet. Ofta uppställas därvid mycket stränga formella fordringar. Erfarenheten har visat, att även en obetydlig brist i formellt avseende beträffande exempelvis ett intyg, som företes i ett arvsärende inför amerikansk myndighet, ej sällan tages till intäkt för arvsanspråkets avvisande. Det behov av rättshjälp för upptagande av ed, som på grund av de nu angivna förhållandena ofta kan föreligga för personer här i landet, är svensk lagstiftning icke ägnad att på ett tillfredsställande sätt tillgodose. Härvid må särskilt framhållas att de i 1899 års lag om handräckning åt utländsk domstol meddelade bestämmelserna, vilka äro tillkomna med hänsyn företrädesvis till lagstiftningen på den europeiska kontinenten, i allmänhet icke äro tillämpliga å förhållandena i de utomeuropeiska emigrantländerna. I synnerhet gäller detta beträffande Amerikas förenta stater, vars processordningar i många fall lära uttryckligen föreskriva att för hållande av edligt förhör domstolen skall utse viss person, till vilken handlingarna i ärendet skola överlämnas direkt, något som tydligen i förevarande fall utesluter anlitaandet av diplomatisk myndighet såsom mellanhand på sätt 1899 års lag förutsätter. Med hänsyn till betydelsen av de intressen, svenska medborgare äga i berörda länder, måste det anses angeläget att underlätta dessa intressens tillvaratagande. Behovet av lagstiftning i ämnet har ock understrukits i de över departementsförslaget avgivna yttrandena. Starka skäl synas alltså tala för att hos oss, i likhet med vad som skett i andra nordiska länder, införa särskilda efter emigrantländernas förhållanden anpassade bestämmelser på området.

Mot en lagstiftning av nu angiven innebörd ha vissa principiella betänkligheter yppats i ett par av de avgivna utlåtandena. Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har sålunda framhållit, att med den ifrågasatta utökningen av edsinstitutets tillämplighetsområde — vilken medgäve ett så vidsträckt bruk av partseden, att en person som gjorde ett rättsanspråk gällande finge möjlighet att styrka detta med ed — nämnda institut skulle komma till användning på begäran av enskild rättssökande, utan garanti för att av ärendet eljest berörda personer i förväg finge kännedom om detta måhända ofta avgörande rättsfaktum. Även processlagberedningen har betonat, att ett tillgodoseende av förevarande önskemål torde komma att medföra användning av ed i en utsträckning som för svensk uppfattning vore ganska främmande, samt att det föreslagna förfarandet icke erbjöde samma säkerhet som de förfaranden vilka reglerades i 1899 års lag och 17 kap. 23 § rättegångsbalken. Då emellertid den nu ifrågasatta lagstiftningen avsåge i första hand att till-

godose de huvudsakligen formella krav på edfästande, som uppställdes i vissa främmande rättsordningar, och icke att möjliggöra egentlig bevisupptagning för en anhängiggjord eller förestående rättegång, har beredningen ansett intet vara att erinra mot förslaget ur denna synpunkt. — Vad sålunda anförts förtjänar uppenbarligen beaktande. Självfallet bör det icke ifrågakomma att enligt svensk rätt ed skall få användas under former som icke kunna anses betryggande. Emellertid må framhållas att i det övervägande flertalet ärenden, varom i detta sammanhang är fråga, den edliga försäkringen avser allenast ett bestyrkande av namnunderskrifter eller av vissa enkla sakuppgifter, angivna på en av vederbörande i utlandet översänd blankett, varav den som skall fullgöra edgången är i tillfälle att i förväg taga del. Även i de jämförelsevis få hithörande fall, då ett sådant fastställt frågeformulär icke tillhandahålles, torde dock så gott som alltid de omständigheter varom upplysning äskas vara noggrant preciserade i de från utlandet överlämnade handlingarna i ärendet. Något i verklig mening fritt parts- eller vittnesförhör lärers alltså icke ifrågakomma. Därmed torde ock faran för att oriktiga ut-sagor skola lämnas väsentligen elimineras. Understrykas bör vad processlagberedningen framhållit därom, att det här i allmänhet icke rör sig om egentlig bevisupptagning för rättegång. Såsom jämväl i de nyss nämnda yttrandena uttalats måste de praktiska intressen, varom fråga är, anses så tungt vägande att avgörande betydelse icke bör tillmätas de framförda betänkligheterna. Anmärkas må ock i detta sammanhang att, enligt vad som uppgivits, den finska lagstiftningen i ämnet visat sig väl motsvara sitt syfte och såvitt känt är ej givit anledning till missbruk.

I enlighet med vad nu anförts synes en allmän bestämmelse böra meddelas, varigenom en person, som för tillvaratagande i utlandet av rätt till arv, försäkring, pension eller skadestånd eller av annan honom tillkommande rättighet är i behov att få viss uppgift med ed bekräftad, vare sig av honom själv eller av annan, erhåller möjlighet att få sådan ed upptagen av myndighet här i riket. Under ett sålunda avfattat stadgande — vilket något avviker från motsvarande föreskrift i det remitterade lagutkastet — torde inbegripas samtliga de fall för vilka, enligt det nyss sagda, behovet av rättshjälp lämpligen bör tillgodoses. Å andra sidan lärers därmed ernås en av processlagberedningen förordad, med den ifrågasatta lagstiftningens syfte överensstämmande begränsning av det nya institutet till ett av förhållandena i utlandet påkallat, huvudsakligen formellt edfästande av uppgifter rörande mera enkla och konkreta förhållanden. Samtidigt torde ock vinnas nödig avgränsning av institutets tillämplighetsområde i förhållande till de i 1899 års handräckningslag och 17 kap. 23 § rättegångsbalken reglerade förfarandena. Fordran på att edens upptagande visas vara erforderlig för uppgivet ändamål synes böra upprätthållas till förekommande av missbruk. I detta hänseende få dock ej alltför stränga krav ställas på utredningens fullständighet, utan det lärers få anses tillräckligt att sökanden kan åberopa exempelvis skrivelse från vederbörande utländska myndighet, från svensk diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller från den advokat i utlandet, som har ärendet om hand, med anmodan att ombesörja åtgärden. Den i förenämnda lagutkast ytterligare upp-

tagna förutsättningen för det nya institutets tillämpning, eller att den vars rätt är i fråga därom gjort framställning — vilken inskränkning advokatsamfundets styrelse funnit ägnad att kunna föranleda onödig omgång — synes efter förslaget omarbetning på nyss angivet sätt icke med nödvändighet behöva bibehållas.

Befogenhet att upptaga ed torde i överensstämmelse med de hos oss gällande rättsgrundsatserna i första hand böra tillkomma allmän underrätt. För undvikande av dröjsmål, liksom även med anledning av det förut omnämnda förhållandet att främmande lagstiftning stundom kräver att förhöret hålles av viss person, lär emellertid sådan befogenhet jämväl böra tilläggas å landet domaren och i stad den eller dem av rådhusrättens lagfarna befattningshavare, som rätten därtill utsett. I de städer, där någon av nämnda befattningshavare tillika är notarius publicus, torde i första hand denne böra ifrågakomma. Även annan lagfaren befattningshavare vid rådhusrätt än den, åt vilken stadigvarande uppdrag att upptaga ed sålunda lämnats, bör kunna av rätten erhålla tillfälligt bemyndigande, om det för visst fall finnes påkallat. — Att giva notarius publicus såsom sådan eller landsfiskal rätt att upptaga ed synes icke böra ifrågakomma. En dylik befogenhet lär emellertid få anses alltför främmande för dessa befattningshavares allmänna uppgifter. För övrigt torde, därest ingen territoriell begränsning stadgas med avseende å domstols och enskild förhörsledares behörighet, även för lantbefolkningens vidkommande kravet på bekväm tillgång till rättshjälp av förevarande slag bliva tillräckligt tillgodosett.

I vissa yttranden har ifrågasatts, huruvida en annorstädes än inför rätta fullgjord edgång skulle komma att omfattas av bestämmelserna angående straff för mened. Den i 13 kap. 1 § strafflagen angivna förutsättningen för menedsbrott, att den falska utsagan skall hava bekräftats med laga edgång inför domstol, lär emellertid föreligga jämväl då edgången ägt rum inför befattningshavare vid domstol, om han enligt lag varit behörig att ensam handlägga ärendet. I detta hänseende torde få hänvisas till gällande rättsståndpunkt med avseende å exempelvis sådan edgång som fullgöres inför konkursdomare.

Det nu ifrågasatta förfarandet synes böra vila helt på frivillighetens grund. Några tvångsmedel — liknande dem som stå till buds beträffande vittnen — för att förmå någon till inställelse eller att avlägga ed torde alltså ej böra stadgas. Vad nu sagts utesluter naturligen icke att, i den mån förutsättningarna för vittnesförhör enligt 17 kap. 23 § rättegångsbalken i visst fall äro för handen, vittnesplikt kan med åberopande av detta lagrum utkrävas av en person vars hörande påkallas för bevakande av rättighet i utlandet. Bortsett från fall av sistnämnda beskaffenhet lär det ock städse få ankomma på vederbörande sakägare, som låtit avhöra annan person, att träffa uppgörelse med denne angående eventuell ersättning för hans kostnader i anledning av inställelsen.

Särskild uppmärksamhet tilldrager sig i detta sammanhang frågan, vilka personer böra få avlägga ed eller, med andra ord, vilken betydelse förhandenvaron av jäv skall äga. Redan därav att en sakägare skall kunna avgiva edlig utsaga lär emellertid följa, att de enligt svensk lag gällande reglerna angående

vittnesjäv icke heller böra vinna tillämpning beträffande andra personer, vilkas avhörande påkallas. En motsatt bestämmelse torde för övrigt vara ägnad att i hög grad minska den nya lagstiftningens praktiska värde. I överensstämmelse med vad i 8 § handräckningslagen är stadgat i fråga om vittnen, som skola avhöras enligt denna lag, hade därför i det remitterade lagutkastet upptagits en bestämmelse av innebörd, att endast sådant jäv som efter svensk lag icke kan eftergivras — alltså i allmänhet de s. k. absoluta jäven — skulle utgöra hinder för en persons hörande på ed i nu ifrågavarande fall. I detta stadgandes lydelse har processlagberedningen förordat viss jämkning i syfte att därav tydligt måtte framgå att de omständigheter, vilka enligt stadgandet utslöte personer från edgång, skulle avse jämväl den som i en eventuell rättegång komme att intaga partsställning. Med anledning härav synes stadgandet böra undergå viss omredigering, därvid tillika i lagtexten torde böra uttryckligen angivas de särskilda fall då avläggande av ed icke må ifrågakomma.

Vad angår själva förfarandet vid edens upptagande läser någon mera ingående reglering därav knappast vara erforderlig. Då emellertid, på sätt processlagberedningen framhållit, rättegångsbalkens föreskrifter om sättet för edgång icke utan särskilt stadgande torde vara tillämpliga i nu avsedda fall, synes i enlighet med beredningens hemställan böra meddelas en allmän bestämmelse att i fråga om upptagande av ed skall gälla vad svensk lag därom föreskriver. Till tryggnad av de rättssökandes intresse att kunna få till stånd ett speciellt förfarande, då sådant är påkallat med hänsyn till främmande lag, torde emellertid ett par undantagsstadganden erfordras i anslutning till vissa bestämmelser i handräckningslagen. Enligt 9 § första stycket sistnämnda lag gäller, att om den utländska domstolen hemställt att vid eds avläggande skola användas andra ordalag än i svensk lag äro stadgade eller att därvid eljest skall förfaras annorledes än svensk lag föreskriver, samt den av vilken ed kräves är villig att sålunda fullgöra eden, rätten skall pröva huruvida det må ske. Vid denna prövning bör, enligt vad av förarbetena till lagen framgår, den synpunkten anläggas, att man tillmötesgår den utländska domstolens framställning så snart det begärda förfarandet ej innefattar något som, enligt här i landet rådande uppfattning, kan i ett eller annat avseende anses stötande.¹ En motsvarande dispensmöjlighet synes — såsom ock skett i det remitterade lagutkastet — böra stadgas även beträffande edgång varom nu är fråga. Med hänsyn till att inga som helst tvångsmedel äro avsedda att komma till användning i dessa fall, läser fordran på samtycke från den som skall avlägga eden icke behöva uttryckligen anmärkas i lagtexten. Naturligen bör avvikelser från den svenska lagens föreskrifter ej medgivas, med mindre sådant kräves för att edgången skall vinna beaktande i den främmande staten.

Såsom motsvarighet till stadgandet i andra stycket av 9 § handräckningslagen föreskrevs vidare i utkastet att, därest eljest hemställan gjordes om iakttagande av visst förfarande vid verkställande av äskad åtgärd, denna begäran skulle efterkommas såvida det ej vore i lag förbjudet, d. v. s. strede mot en ovillkorlig regel i den svenska processrätten. Med hänsyn till den vikt, vissa

¹ Jfr Kungl. Maj:ts prop. 1899 nr 23 s. 21.

främmande myndigheter lägga vid iakttagandet av formella föreskrifter med avseende å avfattningen av intyg om fullgjord edgång, skulle enligt utkastet sistnämnda stadgande, i likhet med vad som är fallet enligt den finska lagen, gälla även för den händelse begäran framställdes om att expedition skulle utfärdas i viss form eller bestyrkas på visst sätt. — Då tillräcklig anledning torde saknas att för bifall till nu åsyftade framställningar stadga annan förut-sättning än som nyss angivits beträffande sättet för eds avläggande, torde dessa bestämmelser böra, i viss anslutning till vad stadsdomarföreningens styrelse härutinnan hemställt, omredigeras i sådan riktning och därvid lämpligen inarbetas i det mot 9 § första stycket handräckningslagen svarande stadgan-det. Understrykas må emellertid vad förut anförts angående den synpunkt som bör vara avgörande vid frågans prövning.

Advokatsamfundets styrelse har ifrågasatt, huruvida icke en bestämmelse om rätt till klagan över förhörmyndighetens beslut borde införas även för det fall att denna myndighet utgjordes av en enskild befattningshavare. Tillräckliga skäl synas emellertid icke föreligga att tillåta fullföljd till högre instans i ärende av ifrågavarande slag, då klagorätten torde sakna praktisk betydelse.

I det remitterade utkastet hade upptagits en uttrycklig förklaring, att genom den nya lagen ej gjordes ändring i vad 17 kap. 23 § rättegångsbalken för därav avsett fall föreskreve. I enlighet med processlagberedningens hemställen torde denna bestämmelse böra utgå ur lagtexten.

Vidare torde, i anslutning till vad processlagberedningen förorddat, lagens överskrift böra givas följande lydelse: *Lag om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet.*

Erinras må slutligen, att enligt den finska lagen det ålagts vissa befattningshavare, bland andra domstols ordförande samt länsman, att på begäran bekräfta riktigheten av namnteckningar och handlingar, som erfordras för nu ifrågavarande ändamål. I den mån för vårt vidkommande bestämmelser av dylikt innehåll kunna finnas nödiga, torde dessa böra utfärdas i administrativ ordning.»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ett enligt nu angivna grunder inom justitiedepartementet upprättat lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Gösta Tideliuss.

Fö r s l a g
till
L a g
om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Är någon för tillvaratagande i utlandet av rätt till arv, försäkring, pension eller skadestånd eller av annan honom tillkommande rättighet i behov att få viss uppgift med ed bekräftad, vare sig av honom själv eller av annan, må sådan ed upptagas av allmän underrätt eller å landet av domaren och i stad av den utav rådstuvurättens lagfarna befattningshavare, som rätten därtill utsett.

2 §.

Ej må ed avläggas av den som icke fyllt femton år, eller av den som saknar förståndets fulla bruk, eller av den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott, eller av den som på grund av honom ådömd straffpåföljd är utestängd från behörighet och rättigheter, varom förmäles i 2 kap. 19 § strafflagen.

3 §.

I fråga om upptagande av ed skall gälla vad svensk lag därom föreskriver. Framställes begäran att vid edens upptagande skola användas andra ordalag än i svensk lag äro stadgade eller att därvid eljest skall förfaras annorledes än svensk lag föreskriver, eller att expedition i ärendet skall utfärdas i annan form än som är vanlig här i riket, pröve rätten eller den som eljest handlägger ärendet, huruvida det må ske.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 1 februari 1935.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet MOLIN,
regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden BAGGE,
ALSÉN.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 januari 1935, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet Carl Romberg.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Ragnar Kihlgren.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 15 februari 1935.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med ministern för utrikes ärendena anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, lagrådets den 1 februari 1935 avgivna utlåtande över det den 25 januari 1935 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om upptagande av ed för rättighets tillvaratagande i utlandet*.

Föredraganden hemställer att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte efter vissa redaktionella jämkningar i 3 § andra stycket jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schwerin.